

Bláha, Radek; Frolík, Jan; Sigl, Jiří

Nálezy loštické keramiky ve východních Čechách : příspěvek ke kontaktům východních Čech a severní Moravy

Archaeologia historica. 2003, vol. 28, iss. [1], pp. 525-537

ISBN 80-7275-043-7

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140535>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Nálezy loštické keramiky ve východních Čechách

Příspěvek ke kontaktům východních Čech a severní Moravy

BLÁHA, R. – FROLÍK, J. – SIGL, J.

1. Úvod

Loštická keramika je výrazná keramická skupina budící již dlouho zájem specialistů (např. Drobná 1957, Nekuda–Reichertová 1968, Goš 1978, 1983, Goš–Novák 1976). Ve východních Čechách je cizorodým prvkem. Její přítomnost dokládá hospodářské kontakty se severní Moravou. V rámci středověkých keramických souborů ve východních Čechách tvoří procentuálně zanedbatelnou část. Domníváme se, že nálezy patřící k této keramické skupině si zasluhují, aby byly publikovány.

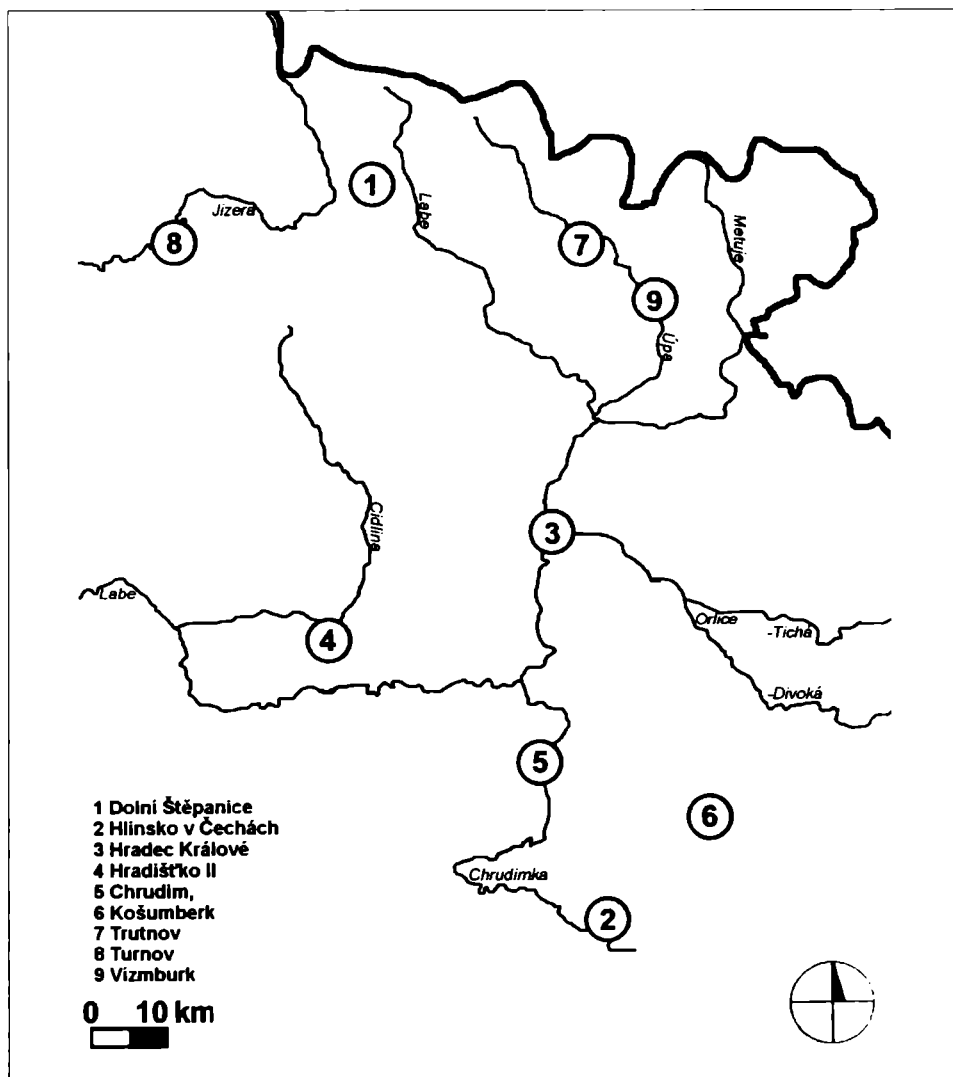
Proto jsme se pokusili shromáždit všechny dostupné nádoby i jejich fragmenty, provést klasifikaci a chronologické zařazení. Uvědomujeme si však, že náš soupis není kompletní a že studiem dalších, převážně zatím nezpracovaných souborů středověké keramiky, může být podstatně rozhojněn. Překvapivá je totiž absence nálezu z některých významných měst a hradů, které jsou sice dlouhodobě zkoumány, ale získaný materiál nebyl prozatím publikován. Zároveň děkujeme kolegům PhDr. J. Kalferstovi a mgr. J. Prostředníkovi, PhD, kteří nám laskavě poskytli informace o nepublikovaných nálezech.

2. Rozbor nálezových okolností a datování

Keramika, jež je v této stati rozebírána, pochází převážně z jímek, které byly vykopány již na počátku minulého století. Scházejí bližší nálezové okolnosti, v nejlepším případě je uvedena parcela, na které byl nález učiněn. Musíme zde rovněž konstatovat, že jímky nemůžeme považovat z metodologického hlediska za uzavřený celek, a který proto umožňuje pouze rámcové datování. Další skupina nálezu jsou jednotlivé keramické zlomky získané při sběrech, výkopech bez bližší dokumentace, výklizech atd. na opevněných panských sídlech. Uvedené skutečnosti nám umožňují použít tento materiál pouze pro zjištění zastoupení loštické keramiky v regionu a pro typologický rozbor.

Většinu známých nálezu loštické keramiky tvoří jednotlivosti či nevelké soubory bez bližších nálezových okolností. Týká se to všech nálezu z Hradce Králové (obr. 4) či nálezu z Hradištka u Žiželic (obr. 5/8). Někde musíme na bližší rozbor prozatím rezignovat, protože příslušný výzkum nebyl publikován (Dolní Štěpanice, Vízmburk). Jinde jsou zlomky loštické keramiky součástí celku s volnými nálezovými okolnostmi, kde doprovodný materiál tvoří jen velmi volný rámec pro přesnější datování. Příkladem mohou být nálezy z hradu Košumberka (obr. 5/9), předané stavební firmou, která je získala při výklizech zásypů a destrukcí během rekonstrukčních prací. Doprovodný materiál z kleneb renesančního paláce poskytl širokou škálu nálezu vymezenou 14. až 17. stoletím.

Nejpřesnější možnost časového zařazení poskytují přes všechny námitky proti úplnosti a vypovídací hodnotě těchto souborů nálezy z odpadních jímek. V našem případě se to týká nádob a keramických zlomků z Chrudimi-Filištínské ulice (obr. 5/2–5). Loštická keramika zde byla objevena ve třech jímkách. Jako nejmladší se jeví jímka VI ze dvorku zaniklého čp. 37/I, která poskytla nevelký soubor keramiky ze 16. století. Toto datování je podepřeno souhlasnou datací skla z tohoto objektu (Sigl–Frolík 1999, svazek 8). O něco málo starší se jeví soubor z jímky X na sousední parcele domu čp. 38/I. Detailní rozbor keramiky z této jímky ji časově zařadil do pokročilého 15. a 1. poloviny 16. století (Wolf 2002, s. 105–111, 130–131). Nejstarší nálezy pocházejí z odpadní jímky XIXB na dvoře

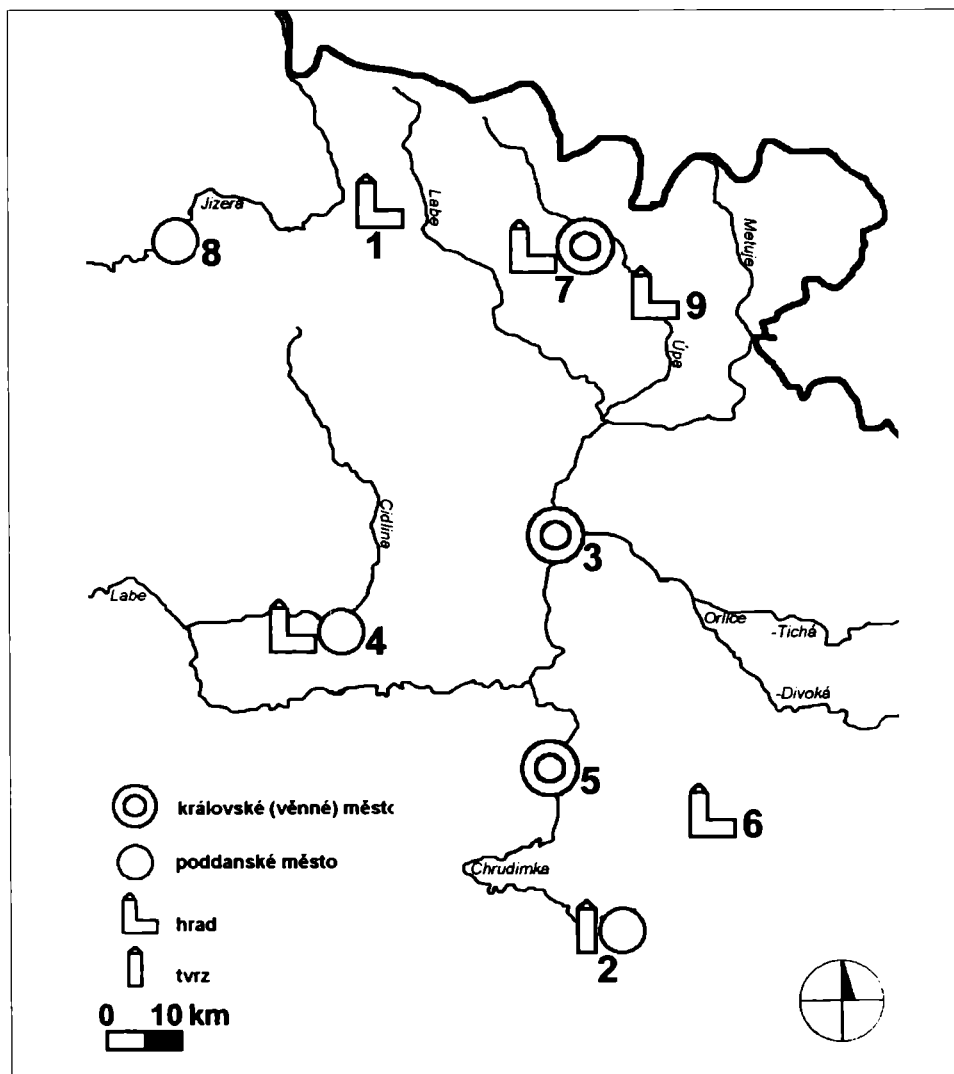
Obr. 1. Lokality s nálezy loštické a jí podobné keramiky. Obr. 1–3, 7 kreslil R. Bláha.

domu čp. 39/I, a to již ze 14. století. Jímka však poskytla širokou škálu nálezů také ze století 15. Nejpřesnějším údajem pro její datování jsou dendrochronologické údaje („kolem roku 1430“ a „po roce 1439“) z výřevy jímky XIXA, která jímku XIXB překryla (Sigl–Frolík 1999, svazek 10).

Nálezový soubor z Hlinska, doprovázející nádobu s malinami je podle stupně dochování (téměř celé či úplné nádoby), pravděpodobně také z jímky či odpadního objektu, i když známé nálezové okolnosti tento údaj postrádají. Loštický pohár (obr. 5/7) doprovází pět nádob, které můžeme datovat do 16. století, zčásti dokonce do jeho pokročilejší etapy (1989, 20–1, 63, 65, 67, 69).

Velmi přesné časové zařazení umožňují nálezové okolnosti zlomku z Turnova. Získán byl z planýrky likvidující následky požáru z roku 1468 (Prostředník 1996, 61).

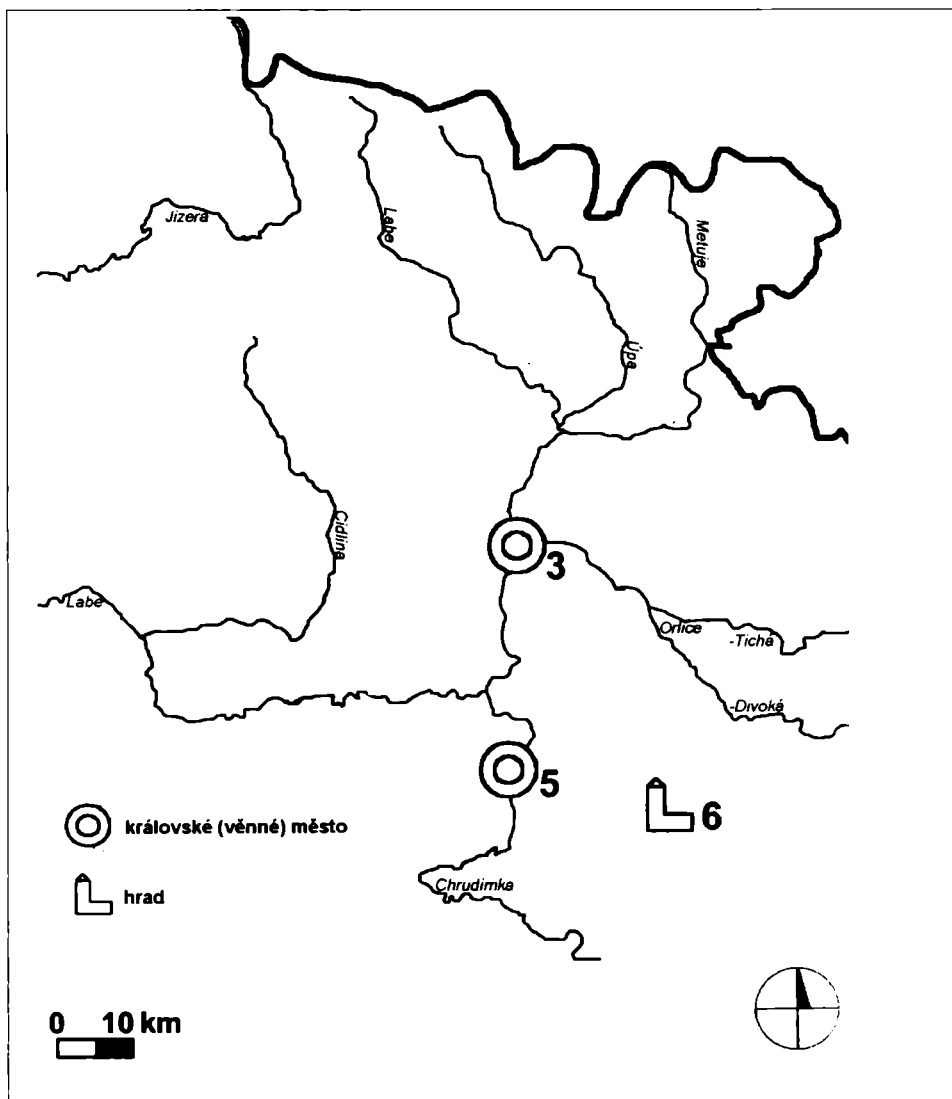
Zvláštní podskupinu představují 2 nádoby s límcovitým okrajem z Hradce Králové (obr.

Obr. 2. Lokality s nálezy loštické keramiky. Čísla nalezišť odpovídají obr. 1.

6/1–2) a jedna z Chrudimi (obr. 5/4) a zlomky zásobnicových nádob z hradu Košumberka (obr. 6/3–4). Jejich technologické provedení je „klasické“ loštické keramice podobné až dosti podobné, ovšem nikoliv totožné. Především schází tvrdě a slinutě působící výpal a také charakteristické puchýřky jsou na povrchu vytvořeny v mnohem menší míře. Často jsou také narušené. Nečetné obdobné nálezy z literatury (Goš 1978, Goš–Novák 1976) nevylučují, že může jít o starší produkci loštického centra nebo produkci s „klasickou“ loštickou keramikou časově souběžnou, ale využívající jiného zdroje keramické suroviny. Zcela vyloučit nemůžeme ani původ v jiném hrnčířském centru. Z tohoto důvodu jsme pro tuto skupinu zvolili název „podobná loštické keramice“ s tím, že srovnání se odvíjí od keramické hmoty a výpalu „klasických“ pohárů.

Podle identifikovaných zlomků byla tato technologie užita na silnostěnných nádobách (Hradec Králové) a na rozměrných nádobách charakteru zásobnic (hrad Košumberk) (obr. 3).

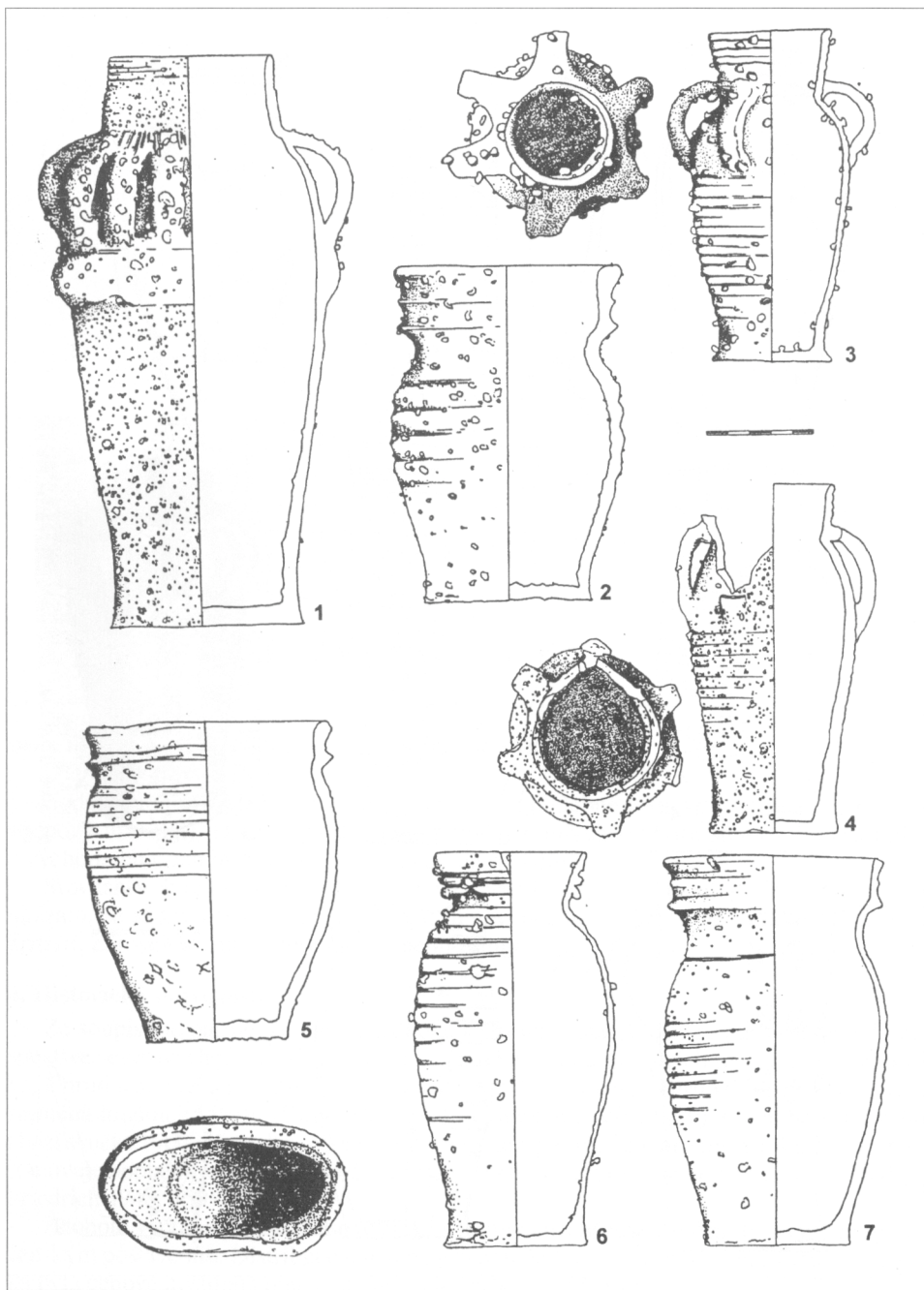

Obr. 3. Lokality s nálezy keramiky podobné loštické. Číslo nalezišť odpovídají obr. 1.

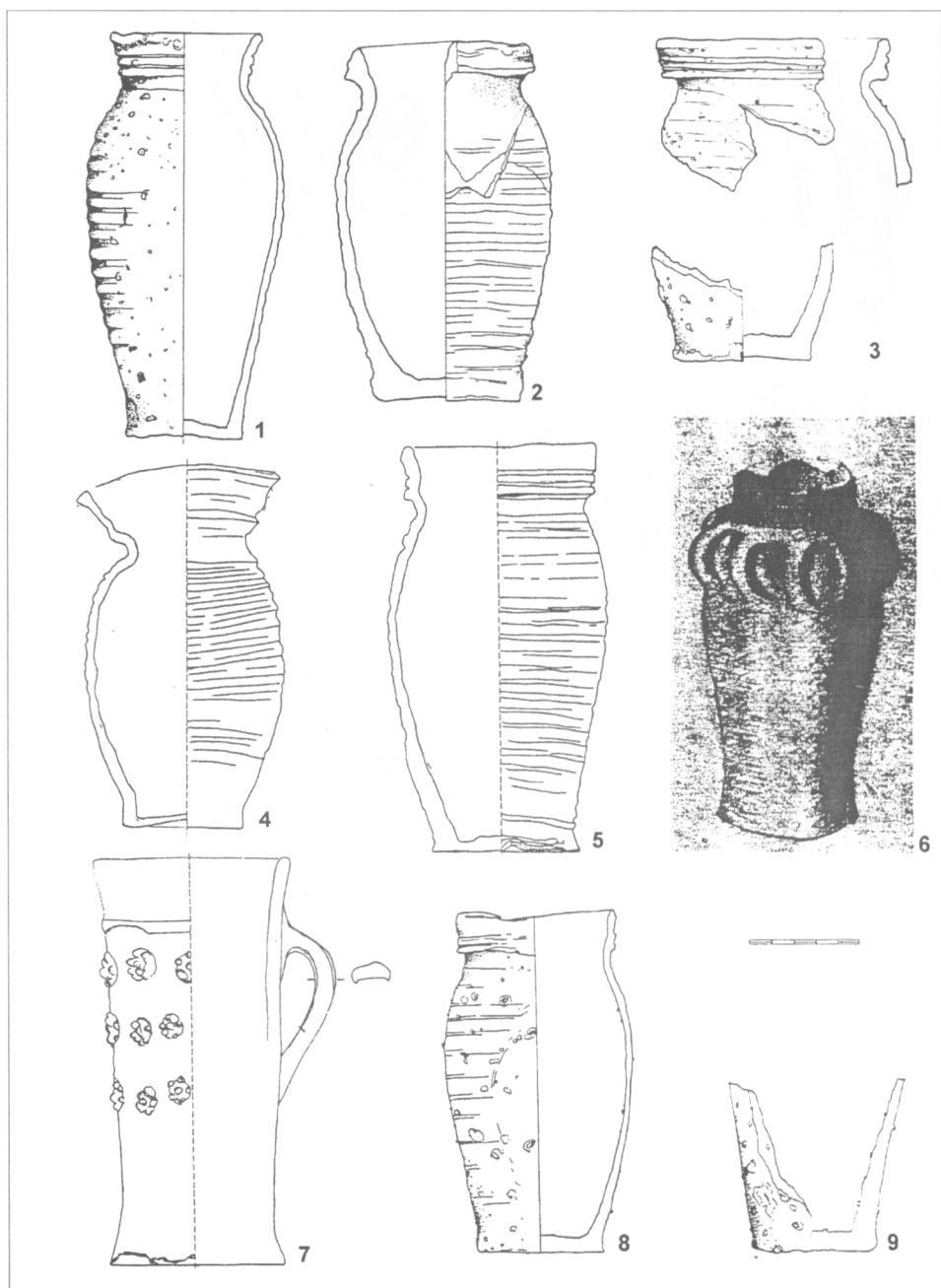
Skutečné zastoupení této keramiky ve sledovaném regionu bude pravděpodobně mnohem vyšší, registrace většího počtu nálezů je otázkou časově náročného detailního studia řady rozsáhlých souborů.

3. Typologický rozbor

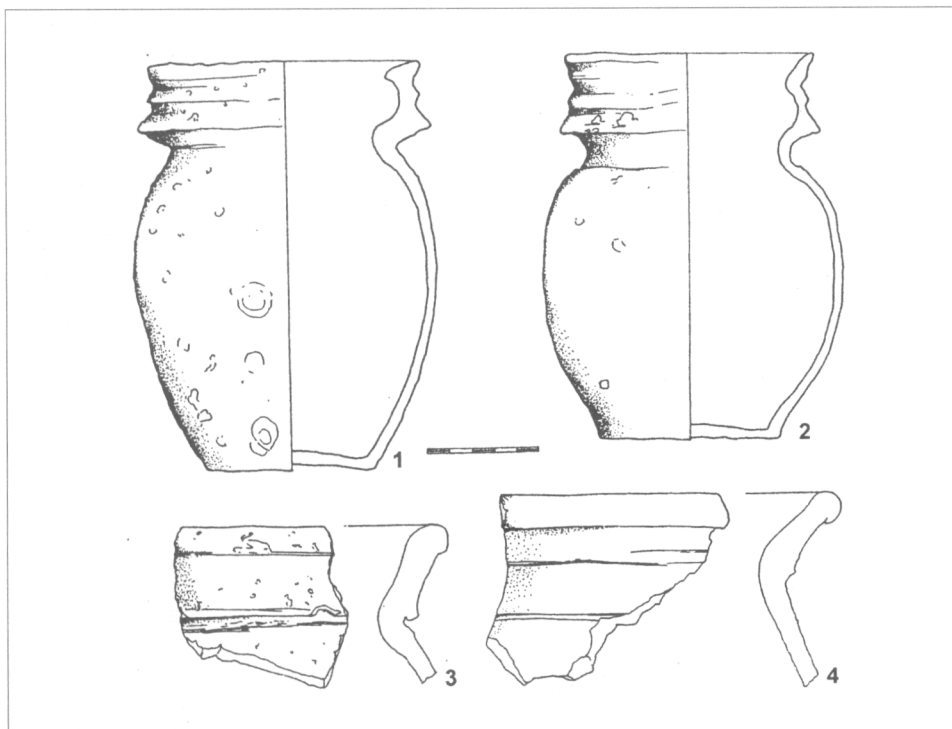
Loštická keramika se již v minulosti stala předmětem detailnějšího zkoumání a typologického rozboru (Drobná 1957, Měřínský 1969, Goš 1978). Pro naše vyhodnocení jsme použili typologii podle Z. Měřínského (1969). Na jejím základě můžeme konstatovat (obr. 7), že nejčastěji zastoupeným tvarem je pohár (10×), přičemž převažuje bezuchá varianta (typ I). Mnohem méně je známo hrců (jen 2). Přínosem je registrace zatím neznámého tvaru (korbelu – 1×) z Hlinska. Sřepový materiál (5×) většinou bližší určení neumožňuje. Za

Obr. 4. Nález loštické keramiky. Hradec Králové. Obr. 4-6 kreslili Š. Dančo, J. Frolík a V. Přihonská.

Obr. 5. Nález loštické keramiky. 1–6 – Chrudim, 7 – Hlinsko, 8 – Hradištko II, 9 – Košumberk.

Obr. 6. Nálezy keramiky podobné loštické. 1–2 Hradec Králové, 3–4 Košumberk.

podhodnocené považujeme zastoupení keramiky „podobné loštické keramice“ (jen 3× + střepový materiál). Detailnější průzkum často rozsáhlých souborů středověké keramiky z východních Čech by bezesporu tuto skupinu rozhojnil.

Srovnání s chronologií a vývojem loštické keramiky v použité typologii (Měřínský 1969) ukázalo, že žádný z východočeských nálezů nevybočuje z tehdy určených klasifikačních kritérií. Zároveň je nijak nedoplnuje a neupřesňuje.

4. Historické souvislosti

Ze soupisu je patrné, že nálezy loštické keramiky (obr. 1, 2) v rámci východních, respektive severovýchodních Čech jsou koncentrovány do královských měst (Hradec Králové, Chrudim), dále významných poddanských měst (Hlinsko, Turnov) a panských sídel, zejména hradních lokalit (Dolní Štěpanice, Košumberk, Vízmburk). O oblíbě loštického zboží v některých městech svědčí také privilegium pro město Chrudim z roku 1486, které stanovuje poplatek ve výši 4 penízů za každý vůz hrnců z Loštic nebo Ledče (Čelakovský–Friedrich 1948, 759).

Z tohoto výčtu je patrné, že se loštická keramika nacházela v prostředí s vyšším společenským postavením. Distribuce jejich nálezů a malá četnost svědčí o tom, že tato keramika byla cenově dostupná pouze určité společenské vrstvě obyvatel.

Jednoznačné je toto konstatování u feudálů, držících panská sídla, často velmi významná (Košumberk, Vízmburk). Mnohem zajímavější by byla identifikace konkrétních vlastníků ve městech, kde by určitou šanci mohl poskytovat přehled majitelů jednotlivých domů, pokud je k dispozici. Z dostupných pramenů je tato možnost pouze u Chrudimi díky rukopisu „Topografie města Chrudimi“ V. Floriána (uložen v SOKA Chrudim). Nahlédnutí do rukopisu však ukáže, že nejstarší známí držitelé nemovitostí jsou až z mnohem mladšího

kategorie	hrnec (typ I)	poháry					zvláštní tvary	keramika „podobná loštické“
		I A	I A/B	I B	II A	II B		
počet ks zobrazení	2	3	1	2	2	2	1	3

Obr. 7. Zastoupení jednotlivých typů loštické a „loštické keramice podobné“ keramiky v nálezech z východních Čech.

období, než nálezy loštické keramiky (dům čp. 14/I – r. 1657; dům čp. 37/I – r. 1673; dům čp. 38/I – 1590; dům čp. 39/I – 1730 a dům čp. 115/I – 1598). Zbývají pouze nepřímé náznaky mimořádnějšího postavení, jejichž výpovědní hodnota není nesporná. Čtvrt, v níž se nacházely domy čp. 14 a 37–39 je v historických pramenech známa jako Klášterská či Bohatá. V domě čp. 39/I pochází z téže jímky jako nálezy loštického poháru také kachel malého formátu a mimořádně bohatý soubor skla. V případě domu čp. 115/I se nacházíme na hlavní ulici města v sousedství centrálního náměstí.

Rovněž nálezy loštické keramiky v Hradci Králové pocházejí z domů ležících u Velkého náměstí nebo v jeho těsném sousedství. Dalším nepřímým náznakem movitosti původních majitelů této keramiky jsou další doprovodné nálezy ze stejných parcel. Přesnější klasifikaci však brání nedostatečně známé náleзовé okolnosti a jen volný charakter předaných souborů.

Určité pochybnosti mohou vzbuzovat nálezy v poddanských městech, zejména málo významných, jakým bylo např. Hlinsko. I zde je však dům, k němuž je nálezy lokalizován, položen v sousedství centrálního náměstí, na jehož opačné straně se nachází bývalá tvrz – čp. 34. Také v Turnově se setkáváme se stejnou situací, zatím jediný známý nálezy byl učiněn na parcele u hlavního náměstí.

Do jisté míry nejasná je interpretace nálezy z Hradištka, především pro chybějící náleзовé okolnosti. Tato dnes nevelká obec však ve 14. a 15. století měla statut poddanského městečka a byla sídlem panství s dnes zcela zaniklým hradem. Ten byl převážně v rukou významných panských rodů (páni z Rožmberka, páni z Vartenberka, páni z Valdštejna, páni z Pernštejna, epizodicky též český král) (Kuča 1997, 306–307). Proto i zde můžeme nálezy loštického poháru spojit s vyšším sociálním prostředím.

5. Závěr

Náš příspěvek jsme začali konstatováním, že loštická keramika tvoří svébytnou skupinu, jejíž proslulost již ve středověku přesáhla hranice moravského Markrabství. Dá se říci, že její užívání propojilo navzájem regiony a národy střední Evropy.

6. Soupis lokalit a nálezů

Dolní Štěpanice (okr. Semily) (obr. 1:1), areál hradu, sondáž v roce 1996 (J. Benešová–J. Kalferst–J. Prostředník).

1. „Keramika – tyglíky, loštické poháry, kachle; Fe – hřebíky, podkovy, přezky, nože, šipky do kuše, staveb. železo“ (Prostředník 2000, 43). Zlomků loštické keramiky celkem 11 kusů. M Turnov, př. č. 154/96, 192/96 a 209/96.

Hlinsko, náměstí čp. 9 (okr. Chrudim) (obr. 1:2), vykopáno na náměstí v čp. 9, dům p. Fiedlera, při stavbě vodovodu v r. 1936.

1. Korběl (nalepované maliny, tmavohnědočerný, hnědý, světlehnědý, šedočerný, loštické zboží), výška – 18,3 cm, průměr dna 8 cm, průměr okraje 9 cm. M Hlinsko, i. č. H 470. (Frolík 1989, 20). Dle typologie Z. Měřínského (1969) by spadalo mezi zvláštní tvary, zatím bez analogií. Obr. 5/7.

Hradec Králové, Velké náměstí čp. 139–140 (obr. 1:3), nalezeno v základech Záložního úvěr. ústavu (dnes Galerie moderního umění) v r. 1905 (jeho výstavba proběhla v letech 1911–1912).

1. Vysoký pohár se svislým (válcovitým) okrajem vysokým 3,1 cm, který je zdobený jemnými vodorovnými rýhami. V horní části těla (podhrdli) se nachází 18 oušek vysokých cca 4 cm, pod kterými je 2,2 cm široká oblá lišta. V horní polovině těla, pod oblou lištou jsou špatně znatelné vodorovné žlábkové. Na těle, které přechází v nejspodnější části v nožkovité dno, je přiřkvařené železo. Výška – 26,5 cm, průměr okraje 7,5 cm, průměr dna 9,2 cm. Inventář Městského historického musea v Hradci Králové, i. č. 1905 na str. 304. (V seznamu středověkých nádob č. 579.)

- Pozn.: V inventáři má pohár mít 8 oušek, na nádobě napsáno č. 577. MVČ HK. (Nekuda–Reichertová 1968, 377, tab. LXXII.) Typ II-B dle Měřinského (1969). Obr. 4/1.
2. Štíhlý pohár, poškozený (schází část okraje a podhrdlí s 2 oušky), původně mající 6 oušek, které jsou vysoké 4,6 cm. Okraj tělo pod oušky je zdobeno žlábký. Výška – 15,4 cm, průměr okraje asi 6 cm (poškozeno), průměr dna 5,9 cm. Inventář Městského historického musea v Hradci Králové, i.č. 1895 na str. 302. Pozn.: V inventáři má pohár mít 4 ouška, na nádobě napsáno č. 9 (žlutě). MVČ HK. (Nekuda–Reichertová 1968, 336, tab. XXXII-1). Typ II-A dle Měřinského (1969). Obr. 4/4.
 3. Pohár se svislým (válcovitým) okrajem vysokým 1,8 cm, na podhrdlí je 6 oušek, které jsou vysoké 4,3 cm. Tělo ve spodní části přechází v nožkovité dno. Výška – 15,4 cm, průměr okraje 5,6 cm, průměr dna 5,3 cm. Inventář Městského historického musea v Hradci Králové, i.č. 1894 na str. 302. (V seznamu středověkých nádob č. 615). MVČ HK. Typ II-B dle Měřinského (1969.) Obr. 4/3.
 4. Bezuchý hrnec, deformovaný, nízké okruží. Výška – 14 cm, oválný okraj o rozměrech 11,2×6,3 cm, průměr dna 6,2 cm. Rýhy v horní polovině těla. Na okraji žlábkovitá rýha. V seznamu středověkých nádob č. 384, na nádobě napsáno č. 105 (žluté). MVČ HK. Typ I dle Měřinského (1969). Obr. 4/5.
 5. Štíhlý, bezuchý pohár s okružím. Pohár je poškozený, část schází, v horních dvou třetinách těla jsou žlábký. Výška – 17,4 cm, průměr okraje 10,3 cm, průměr dna 6,5 cm. Inventář Městského historického musea v Hradci Králové, i.č. 1848 na str. 294, na nádobě napsáno č. 65 (žlutě). Nalezeno v r. 1911. MVČ HK. Typ IA dle Měřinského (1969). Obr. 4/7.

Hradec Králové, Tomkova ul., čp. 176 (p. Malý) (obr. 1:3).

1. Nízký, bezuchý hrnec s vysokým okružím, povrch těla je zdobený v horních dvou třetinách žlábký. Výška – 14,8 cm, průměr okraje 9,8 cm, průměr dna 7,6 cm. Inventář Městského historického musea v Hradci Králové, i. č. 1902 (?) na str. 302, V seznamu středověkých nádob č. 273. MVČ HK. (Nekuda–Reichertová 1968, 335, tab. XXXI-5.) Typ I dle Měřinského (1969). Obr. 4/2.

Hradec Králové, sklep pivovaru, r. 1910 (obr. 1:3).

1. Nádobá s vysokým okružím soudkovitého těla podobná loštické keramice. Výška – 16,5 cm, rozměry okraje – 10,4 až 11,9 cm, průměr dna 8 cm. Bez výzdoby. Na povrchu nádoby puchýřky a prohlubeniny po prasklých puchýřcích. V seznamu středověkých nádob č. 717, na nádobě napsáno č. 8 (žlutě). MVČ HK. Obr. 6/2.

Hradec Králové, spořitelna (obr. 1:3).

1. Nádobá s vysokým okružím soudkovitého těla, podobná loštické keramice. Výška – 18 cm, rozměry okraje – 10,5×12,2 cm, průměr dna 7,1 cm. Bez výzdoby. Na povrchu nádoby puchýřky a prohlubeniny po prasklých puchýřcích. V seznamu středověkých nádob č. 675. MVČ HK. Obr. 6/1.

Hradec Králové, bez bližších údajů, „ze starých sbírek muzejních“ (obr. 1:3).

1. Štíhlý, bezuchý pohár doplňovaný a slepovaný mající rýhy na okraji a žlábký na těle. Výška – 17,3 cm, průměr okraje 7 cm, průměr dna 6 cm. Inventář Městského historického musea v Hradci Králové, i. č. 1896 na str. 302. (V seznamu středověkých nádob č. 678). MVČ HK. Typ IB dle Měřinského (1969). Obr. 4/6.

Hradištko II (obec Žiželice, okr. Kolín) (obr. 1:4), „nalezeno v Hradišti u Žiželic“, daroval řídící učitel B. Doutlík.

1. Štíhlý, bezuchý pohár. Na okraji – okruží jsou vodorovné rýhy a na celém těle je vývalková šroubovice. Výška – 14,2 cm, průměr okraje 6,8 až 7 cm, průměr dna 5,4 cm. V seznamu středověkých nádob č. 781. Kniha nálezu IV, str. 15. MVČ HK.

(Nekuda–Reichertová 1968, 336, tab. XXXII-2). Typ IA dle Měřinského (1969).

Chrudim, Hradební ul., čp. 14 (obr. 1:5).

1. Jímka B1. Štíhlý bezuchý pohár s okružím, na kterém jsou vodorovné rýhy. Tělo je zdobeno, mimo nejspodnější část, vývalkovou šroubovicí. Výška – 17,5 cm, rozměry okraje 7,2 až 7,9 cm, rozměry dna 5,2 až 5,4 cm. Výzkum 1994 MVČ HK, nál. č. 575/94. MVČ HK. Typ IB dle Měřinského (1969). Obr. 5/1.

Chrudim, Filištínská ul., čp. 37/I-39/I (obr. 1:6), jímka VI (zaniklé čp. 37/I).

1. Bezuchý pohár, zesílený okraj zdobený rýhami, vývalková šroubovice pokrývá celé tělo, dno nožkovitě odsazené a prožlabené. Výška – 15,4 cm, průměr okraje 8,2 cm, průměr dna 6,5 cm. M Chrudim, nál. č. 1135/96, 1183/96. Typ IA dle Měřinského (1969). Obr. 5/2.
2. Fragmenty okraje, stěna a dna dalšího bezuchého poháru. M Chrudim, nál. č. 1135/96, 1183/96. Obr. 5/3.
3. Jímka X (zaniklé čp. 38/I). Štíhlý pohár, okružím s rýhami, tělo zdobené vývalkovou šroubovicí, Výška – 17,8 cm, průměr okraje – 8,7×7,6 cm, průměr dna 6,2 cm. M Chrudim, nál. č. 522/96. Přejídný tvar mezi typy IA a IB dle Měřinského (1969). Obr. 5/5.
4. Jímka XIXB (zaniklé čp. 39/I). Štíhlý bezuchý pohár s tělem zdobeným vývalkovou šroubovicí, horní část deformovaná (zmáčknutá), přepálen. Výška – 14 až 15,5 cm, průměr okraje 9,2×9,8 cm, průměr dna – 5,6 cm. M Chrudim, nál. č. 2690/96. Makroskopicky nelze stanovit, do jaké míry je loštický vzhled nádoby dán silným přepálením. Obr. 5/4.

Chrudim, Široká ul., čp. 115/I (obr. 1:5).

1. Loštický pohár s osmi malými oušky na rozhraní hrdla a těla, na hrdle vodorovně ryté linie. Červenohnědá barva. Výška – 13,9 cm, průměr okraje 5 cm, průměr výduť 7,2 cm, průměr dna 5,4 cm. NM Praha, oddělení starších dějin, inv. č. 2624/XII-113 (Frolík–Sigl, 1998, 116, 117, pol. č. 341). Typ IIB dle Měřinského (1969). Obr. 5/6 (použita kresba M. Lüssnera z rukopisu *Collectanea archaeologica et topographica II*, uloženého v MVČ Hradec Králové).

Košumberk (okr. Chrudim) (obr. 1:6), areál hradu, renesanční palác, výkliz nad klenbou sklepa, květen 1975.

1. Zlomek dna loštického poháru (?), nevýrazná vývalková šroubovice, zachovaná výška 6,5 cm, průměr dna 5,5 cm. MVČ Hradec Králové, př. č. 171/75. Obr. 5/9.
2. Pět keramických zlomků (z toho dva okrajové) podobných loštické keramice. Okrajové zlomky z rozměrnějších zásobnicových nádob (průměr okraje 23 cm a 26 cm). MVČ Hradec Králové, př. č. 171/75. Obr. 6/3–4.

Trutnov (obr. 1:7), areál hradu, r. 1968–1970.

1. „Keramika (loštický pohár)“ (Hejna–Wolf 1970, Wolf 1989).

Turnov (obr. 1:8), nám. Českého ráje, parcela č. 480/1 = městiště domu čp. 95/I, sonda 6/95, vrstva 605A.

1. Zlomek okraje loštického poháru. M Turnov, př. č. 0185/95. Zlomek nalezen ve vyrovnávací vrstvě likvidující následky požáru, kterým zanikl zahřoubený objekt, interpretovaný jako polozemnice. Požár je spojován s vpádem Lužičanů v roce 1468, kdy bylo město vypáleno (Prostředník 1996, 58, 61).

Vízbůrk (k.ú. Havlovice, okr. Trutnov) (obr. 1:9).

V jižní části západního objektu „vzácněji se objevuje tzv. loštická keramika“ (Hejna 1976, 184).

V rámci bývalého Východočeského kraje, dnes převážně krajů Hradeckého a Pardubického je doložena loštická keramika také z Děřichova (okr. Svitavy), a to z míst bývalé tvrze, dále z Udánek (okr. Svitavy), z tvrzště (Nekuda–Reichertová 1968, 142, 151). Ve sbírkách Muzea východních Čech v Hradci Králové se nachází soubor keramiky získaný nelegálním výkopem na hradě Plankenberku (k. ú. Zálesí u Jevička, okr. Svitavy – př. č. 590/01, 591/01), který také obsahuje několik zlomků loštických pohárů. S těmito lokalitami jsme dále nepracovali, protože se podle historického rozčlenění nacházejí na území Moravy.

V mapovém přehledu v literatuře (Nekuda–Reichertová 1968, 152) se uvádí také nález z hradu Lipnice (okr. Havlíčkův Brod), ale bez dalších údajů. Vzhledem k neurčitosti této informace jsme s tímto nálezem nepracovali.

Prameny

- ČELAKOVSKÝ, V.–FRIEDRICH, G., 1948: Privilegia královských měst českých z let 1420 až 1526. Praha.
Inventář Městského historického musea v Hradci Králové, MVČ HK.
Kniha nálezů IV, MVČ HK.
Seznam středověkých nádob, MVČ HK.
SIGL, J.–FROLÍK, J., 1999: Nálezová zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na lokalitě Chrudim, Filišutinská ulice čp. 37/I-40/I, MVČ Hradec Králové, př. č. 819/99.
WOLF, O., 2002: K poznání hrnčířské produkce 13.–16. století v Chrudimi (Archeologický výzkum ve Filišutinské ulici čp. 37/I-72/I). Nepublikovaná diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Ústav archeologie a muzeologie. Brno.

Literatura

- DROBNÁ, Z., 1957: Loštické poháry, k otázce jejich datování a slohového zařazení, Český lid 44, 98–107.
FROLÍK, J., 1989: Archeologické památky Hlinecka a Chrasticka. Hlinsko.
FROLÍK, J.–SIGL, J., 1998: Chrudim v pravěku a středověku. Obrázky každodenního života. Chrudim.
GOŠ, V., 1978: Havelkovo muzeum v Lošticích. Katalog archeologické sbírky, Zprávy Čs. společnosti archeologické 20, č. 5, 134–165.
– 1983: Středověké hrnčířství v Lošticích (Pět let archeologických výzkumů města), Archaeologia Historica 8, 197–209.
GOŠ, V.–NOVÁK, J., 1976 Počátky výroby loštické keramiky, Archeologický rozhledy XXVIII, 399–404.
HEJNA, A., 1976: Archeologický výzkum hradu Vízmburka, Archaeologia historica 1, 177–186.
HEJNA, A.–WOLF, V., 1970: Trutnovský nález loštické keramiky, Severní Morava XIX, 51–52.
KUČA, K., 1997: Města a městečka v Čechách a na Moravě a ve Slezsku. Díl II (H-Kole). Praha.
MĚŘÍNSKÝ, Z., 1969: Přehled typů loštické keramiky, jejich vývoj a datování, Vlastivědný věstník moravský XXI, 89–105.
NEKUDA, V.–REICHERTOVÁ, K., 1968: Středověká keramika v Čechách a na Moravě. Brno.
PROSTŘEDNÍK, J., 1996: Předstihový výzkum na náměstí Českého ráje v Turnově, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 22, 50–70.
PROSTŘEDNÍK, J., 2000: Dolní Štěpanice, okr. Semily, Výzkumy v Čechách 1998. Praha.
WOLF, V., 1989: Archeologické výzkumy na Trutnovsku v letech 1966–1986 a jejich přínos k poznání dějin regionu, Krkonoše-Podkrkonoší VIII, 61–72. Trutnov.

Zusammenfassung

Funde der Lošticer Keramik in Ostböhmen

Beitrag zu den Kontakten Ostböhmens und Nordmährens

Die Lošticer Keramik bildet eine charakteristische Keramikgruppe, die schon längere Zeit eine Sonderinteresse der Spezialisten (z. B. Drobna 1957; Nekuda–Reichertová 1968; Goš–Novák 1976) erregt. In Ostböhmen ist diese Keramik ein fremdes Element. Ihre Anwesenheit belegt die wirtschaftlichen Kontakte mit Nordmähren. Im Rahmen der Keramikgruppen in Ostböhmen bildet nur einen unerheblichen Teil. Trotzdem verdienen diese Funde eine Veröffentlichung.

Großteil der Funde dieser Keramik bilden die Einzelfunde oder nur kleine Gruppen ohne nähere Fundumstände. Das gilt für alle Funde von Hradec Králové (Königgrätz, Abb. 4) oder von Hradištko bei Žitčice (Abb. 5/8). Einige Funde (z. B. von Dolní Štěpanice, Vizmburk) wurden bisher nicht veröffentlicht, oder fehlen nähere Fundumstände, wie z. B. von der Burg Košumberk (Abb. 5/9), woher die Keramikfunde von einer Baufirma übergeben wurden. Die Begleitfunde von den Gewölbten des Renaissancepalastes datieren die Funde in einen breiten Zeitraum von 14. bis 17. Jh.

Trotz aller Einwendungen bieten die genaueste Möglichkeit einer Datierung die Abfallgruben. Das betrifft z. B. der Keramikscherben von der Stadt Chrudim – Filižinská Gasse (Abb. 5/2–5). Die Lošticer Keramik war in drei Abfallgruben. Als jüngste scheint die Abfallgrube VI vom Hof Nr. 37/I, die eine kleine Keramikgruppe aus dem 16. Jh. angeboten hat. Diese Datierung stützen die Glasfunde von diesem Objekt (Sigl–Frolík 1999, Band 8). Die Abfallgrube X auf der Nachbarparzelle des Hauses 38/I hat eine wenig ältere Keramikgruppe beinhaltet und zwar aus der 2. Hälfte des 15. und der 1. Hälfte des 16. Jhs. (Wolf 2002, 105–111; 130–131). Die ältesten Funde stammen aus der Abfallgrube XIXB auf dem Hof des Hauses Nr. 39/I, und zwar schon aus dem 14. Jh. In dieser Abfallgrube waren auch Funde aus dem 15. Jh. Sehr präzise Datierung bietet die dendrochronologische Analyse „um 1430“ und „nach dem Jahr 1439“ und zwar aufgrund der Hölzer der Abfallgrube XIXA, die die Abfallgrube XIXB überdeckt hat (Sigl–Frolík 1999, Band 10).

Eine Fundgruppe von Hlinsko, begleitend ein Gefäß mit den Hinbeeren, stammt wahrscheinlich auch aus einer Abfallgrube. Den Lošticer Becher (Abb. 5/7) begleiten fünf Gefäße, die man in das 16. Jh. datieren kann, teilweise noch in eine spätere Etappe dieses Jhs. Eine sehr präzise Datierung ermöglichen die Fundumstände eines Bruchstücks von Turnov, das aus einer Bruchschicht vom Jahr 1468 stammt (Prostředník 1996, 61).

Besondere Untergruppe stellen zwei Gefäße mit einem Kragenrand von Hradec Králové (Königgrätz, Abb. 6/1–2) und ein Gefäß von Chrudim (Abb. 5/4) und Bruchstücke einiger Vorratsgefäße von der Burg Košumberk dar (Abb. 6/3–4). Ihre technologische Merkmale sind der „klassischen“ Lošticer Keramik ähnlich, allerdings nicht identisch. Vor allem fehlt harte Ausbrennung und auch charakteristische warzige grobe Blasen auf der Oberfläche sind selten. Sehr oft sind diese Blasen auch zerstört. Einige veröffentlichte Funde (Goš 1978; Goš–Novák 1976) schließen nicht aus, daß es um eine ältere Lošticer Produktion geht, die aus einer anderen keramischen Rohstoff gefertigt wurde. Es ist auch möglich, daß diese Keramik von einem anderem Töpferzentrum stammt. Deshalb hat man diese Keramikgruppe als „ähnlich der Lošticer Keramik“ bezeichnet. Die Bruchstücke dieser Keramik zeigen, daß sie von dickwandigen (Hradec Králové – Königgrätz) und großen Vorratsgefäßen stammen (Košumberk; Abb. 3).

Die Lošticer Keramik wurde auch typologisch gegliedert (Drobná 1957; Měřinský 1969; Goš 1978). Für die Funde von Ostböhmen hat man die Typologie Z. Měřinskýs (1969) benutzt. Aufgrund dieser Typologie (Abb. 4) sind die Becher (10x) am häufigsten vertreten; ihre henkellose Variante (Typ I) überwiegt. Weniger kommen die Töpfe (nur 2x) vor. Bisher unbekannte Variante – ein Humpen – stammt von Hlinsko. Eine topologische Gliederung aufgrund der Scherben ist unmöglich. Zur Gruppe der „ähnlichen Lošticer Keramik“ gehören nur drei Gefäße und Scherben. Das Vergleichen mit der Chronologie und Typologie der Lošticer Keramik zeigt, daß kein Fund von Ostböhmen von den Klassifikationskriterien abweicht.

Die Funde der Lošticer Keramik konzentrieren sich in den königlichen Städten (Hradec Králové, Chrudim), in den bedeutenden Untertanenstädte (Hlinsko, Turnov) und in den Herrnsitzen, besonders in den Burgen (Dolní Štěpanice, Košumberk, Vizmburk). Von der Beliebtheit der Lošticer Keramik in einigen Städten zeugt auch Privilegium für die Stadt Chrudim vom Jahr 1486. Aufgrund dieses Privilegiums sollte die Stadt vier Münzen für jeden Wagen der Töpfe von Loštice oder von Ledec an der Sázava (Čelakovský–Friedrich 1948, 759) bezahlen.

Die bisherigen Funde der Lošticer Keramik zeigen, daß sie in einem höheren Gesellschaftsmilieu vertreten war. Es handelte sich um adelige Familien auf den Burgen und Festen und sehr wahrscheinlich auch um die reichen Bürger in den Städten. Die Funde der Lošticer Keramik in den Städten stammen gewöhnlich aus den Häusern, die am Zentralplatz waren. Ihre Besitzer konnten nur reiche Bürger sein.

Abbildungen:

1. Lokalitäten mit den Funden der Lošticer und ihr ähnlichen Keramik.
2. Lokalitäten mit den Funden der Lošticer Keramik. Fundnummern entsprechen der Abb. 1.
3. Lokalitäten mit den Funden der Keramik, die der Lošticer ähnlich ist. Fundnummern entsprechen der Abb. 1.
4. Funde der Lošticer Keramik. Hradec Králové (Königgrätz).
5. Funde der Lošticer Keramik. 1–6 Chrudim, 7 – Hlinsko, 8 – Hradištko II, 9 – Košumberk.
6. Funde der Keramik, die der Lošticer ähnlich ist. 1–2: Hradec Králové (Königgrätz), 3–4 Košumberk.
7. Vertreten der einzelnen Typen der Lošticer Keramik und „ähnlicher Typen der Lošticer Keramik“ in Ostböhmen.

